

Traditional Turkish Embroideries: A Case Study of Pieces Held in the Clothworkers' Collection, the University of Leeds

C.A. Sentürk & M. A. Hann
University of Leeds

An important group of Near Eastern embroideries, donated by Louisa Pesel in the 1940's to the University of Leeds is described and illustrated. A brief biography of Louisa Pesel is presented and accompanied by a description of some of the items of the collection held at Leeds. Particular attention is focused on the Turkish pieces, and a description is presented of the general characteristics of these in terms of colour, motifs, patterns, stitches and end-uses.

1. INTRODUCTION

The Clothworkers's Collection of the Department of Textile Industries at the University of Leeds houses a large collection of historic and contemporary world textiles (Hann, 1989). Among the contents of the collection are the Louisa Pesel embroideries which were donated in 1947, and consist of a total of 126 embroidered items. Also donated were a large number of notebooks, photographs, coloured plates, drawings and lantern slides. The Pesel collection of embroideries are mainly of Near Eastern and Mediterranean origin and are wide ranging in terms of stitching and individual provenance.

Following a short biography of Louisa Pesel, a brief description of the embroidered items is presented and particular attention is focused on the pieces of Turkish provenance. Through comparison with similar pieces held in other collections in Turkey, the general characteristics of the Pesel embroideries are identified in terms of motifs, patterns, colours and techniques.

2. THE HISTORICAL BACKGROUND TO THE COLLECTION

2.1. Louisa Frances Pesel (1870-1947)

Louisa Pesel studied drawing and design under

Lewis Foreman Day, a contemporary of William Morris in the Arts and Crafts Movement. Following Day's recommendation, she was appointed in 1903 as designer to the Royal Hellenic School of Needlework and Laces in Athens, and acted as Director until 1907.

On her return to England, she became an inspector of art and needlework under the Board of Education, and she gave lectures and talks to numerous societies and associations. In 1920 she was elected as the first president of the Embroiderers' Guild of England, and in 1938 she was appointed as "Mistress of Broderers of Winchester Cathedral". She died on April 29th 1947. During the course of her active life she published a range of articles and papers concerning both Eastern and Western Embroidery. These were listed by her sister Laura in a more recent issue of the Embroidery Journal (Pesel, 1962).

2.2. The Range of the Collection

A total of 126 embroidered items, ranging in size, stitching and provenance were bequeathed. The majority are of Turkish or Greek island origin (83 pieces in total); 14 pieces are of Western European origin; 6 pieces are of Moroccan or Algerian origin; 3 pieces are of Syrian origin; 7 are considered to be Turkestani, from regions outside modern Turkey; 7 pieces are Persian, 6 pieces are Chinese.

3. THE TURKISH EMBROIDERIES

The Turkish pieces, being the majority in the collection, mainly consist of metropolitan embroideries of the 18th and 19th centuries, from Istanbul and Bursa. They show the general characteristic features of their periods in terms of technique, motif, colour and pattern. Included among the Turkish pieces are household items such as napkins, hand towels and mirror covers as well as turban-covers and costume accessories such as sashes and waist-bands. A further identification of these pieces is made below under a description of the characteristic features of Turkish embroideries in general.

3.1. General Characteristics of Traditional Turkish Embroideries (16th-19th centuries)

3.1.1. Motifs and Patterns

A vast range of design elements were used in Turkish embroidery designs: Flowers, fruits and plants, animal figures, man-made objects, landscapes, geometrical forms, symbolic motifs and calligraphic phrases and verses. Designs showed certain similarities to decoration from other applied arts such as tilework (especially iznik) designs, pottery, bookbinding, manuscript illumination and woven fabric designs [Rogers, 1986]

The general characteristics of embroidery decoration varied according to the period of production. For example sixteenth century embroideries are characterised by stylised motifs derived from nature: Floral motifs, with curved stems and serrated leaves, such as

Plate 1. (Catalogue No. 2)

Detail from a 17th century hand towel in silk thread on a fine linen fabric base. Pale blue, shades of lime, pale brown and tomato red with black outlines are the colour combinations. Open-work and outline stitches have been used.

Resim 1. (Katalog No. 2)

İnce keten kumaş üzerine ipek işlemeli bir 17. yüzyıl el havlusunun detayı. Soluk mavimsi, gri tonları, soluk kahverengi ve siyah çerçevesel domates kırmızısı renk kombinasyonlarıdır. Burada Mürver ve Gözeme kullanılmıştır.

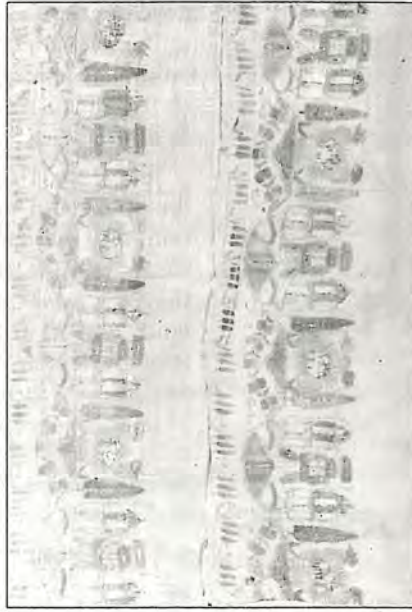

Plate 3. (Catalogue No. 10)

Detail from a late 18th century napkin, in cotton, silk and metallic threads, with a border of stylised trees, flowers and house motifs at either end. Smokey green and blue, shades of pink, orange, red and beige are the colour combinations. Fine shaded double darning stitches have been used.

Resim 3. (Katalog No. 10)

Her üçüncü desenli ağaç kenarları, çiçekler ve ev motifleri ile pamuk, ipek ve metalik iplikli 18. yüzyıl sonlarından bir Makromadan detayı. Dumanlı yeşil ve mavimsi pembe tonları, kırmızı ve bej tonları renk kombinasyonlarıdır. İnce tonlu pesend kullanılmıştır.

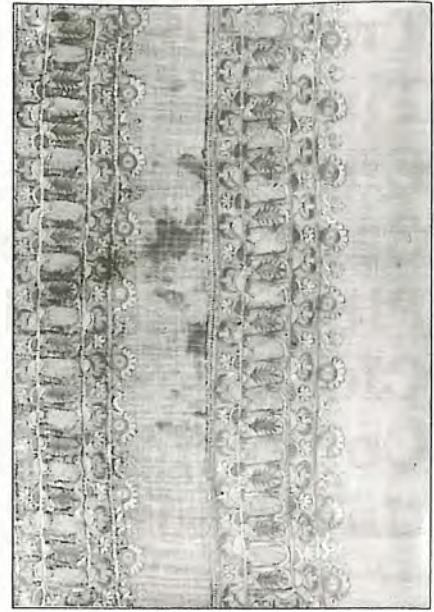

Plate 5. (Catalogue No. 16)

Detail from the border of a napkin, produced in Bursa, probably during the 18th century. Silk and metallic threads have been used on a fine cotton ground. Double darning and satin stitch are the relevant stitches. Two greens, two blues, two shades of brown and gold are the colour combinations.

Resim 5. (Katalog No. 16)

Muhtemelen 18. yüzyılda Bursa'da üretilen bir makrama kenarından detayı. İnce pamuklu zemin üzerine ipek ve metalik iplikler kullanılmıştır. Pesend ve sarma iğnelerdir. İki yeşil, iki mavi, kahverenginin iki tonu ve altın rengi kombinasyonlarıdır.

Plate 2. (Catalogue No. 9)

Border fragment of Yanni embroidery. Cypress trees, houses and floral motifs are depicted. A typical mosque and Cypress tree pattern appears also as a narrow border on one side. Silk and metallic yarns have been used on a fine linen ground. Lime, two shades of green, two shades of blue, magenta, cream, beige, pale orange, brown and grey are the colour combinations. Darning, leather and stem stitches have been used.

Resim 2. (Katalog No. 9)

Yanni işlemesinin kenar çerçevesi. Soluk ağaçları, evler ve çiçek motifleri kullanılır. Tipik bir cami ve selvi ağacı deseni de aynı zamanda bir yanda bir kenar işlemesi olarak görünür.

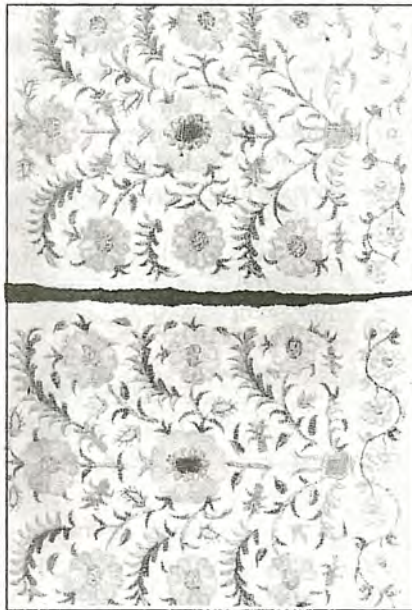

Plate 4. (Catalogue No. 13)

Detail from a sash or waistband produced in silk and metallic threads on a coarse cotton ground, during the late 18th or early 19th centuries. Double darning and satin stitch have been used. Reds, faded pinks, greens, lavender, blue and gold are the colour combinations.

Resim 4. (Katalog No. 13)

18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında kalın pamuklu zemin üzerine ipek ve metalik ipliklerle üretilen bir uclardan detayı. Pesend veya sarma kullanılmıştır. Kırmızılar, soluk pembe, yeşiller, lavanta, mavi ve altın renk kombinasyonlarıdır.

Plate 6. (Catalogue No. 18)

Detail from a kerchief, produced during the 19th century, in fine cotton and metallic thread using double running and pulled thread work. Two shades of orange, lime, leaf green, two shades of blue, cream, magenta and pink are the colour combinations.

Resim 6. (Katalog No. 18)

Cifti ve çekilmiş ince pamuk ve metalik ipliklerin kullanıldığı 19. yüzyılda yapılmış bir cevreden detayı. Turuncunun iki tonu yaprak yeşili, mavinin iki tonu, krem, magenta ve pembe kullandığı renk kombinasyonlarıdır.

Geleneksel Türk İşlemeleri: Leeds Üniversitesi Clothworkers Koleksiyonunda Bulunan Türk İşlemeleri İle İlgili Bir Çalışma

C.A. Sentürk & M.A. Hann

1. GİRİŞ

Leeds Üniversitesi Tekstil Endüstrileri Bölümünde bulunan Clothworkers koleksiyonu değişik kökenli birçok tarihi ve günümüz kumaş örneğinden oluşmaktadır. Koleksiyonda yer alan ve 126 adet el işlemesinden meydana gelen Louisa Pesel işlemeleri 1947 yılında Üniversiteye bağışlanmıştır. İşlemelerin yanısıra ayrıca çok sayıda defter, fotoğraf, çizim, renklendirilmiş örnekler ve diapositifler de bulunmaktadır. Pesel koleksiyonundaki işlemler çoğunlukla Akdeniz ve Yakın Doğu Ülkeleri kökenlidir ve yapıldıkları yöre ve kullanılan teknikleri bakımından çeşitlilik göstermektedirler.

Louisa Pesel'in kısa özgeçmişini takiben koleksiyonda bulunan işlemlerin tanıtımı yapılmakta ve özellikle Türk işleme örnekleri üzerinde durulmaktadır. Türkiye'deki diğer koleksiyonlarda bulunan benzeri işlemlerle yapılan karşılaştırmaları da yardımıyla Pesel koleksiyonundaki örneklerin motif, renk, kompozisyon ve kullanılan teknikler açısından genel özellikleri saptanmaktadır.

2. KOLEKSİYONUN TARİHÇESİ

2.1 Louisa Frances Pesel (1870-1947)

Louisa Pesel uygulamalı sanatlar akımında William Morris'in izindeki çağdaş sanatçılardan Lewis Foreman Day yönetiminde resim ve desen eğitimi gördükten sonra, yine onun önerisini takiben 1903 yılında Atina'daki Kraliyet Elsanatla-

rı Okulu'na (Royal Hellenic School of Needlework and Laces) desinatör olarak tayin edilmiş ve 1907 tarihine kadar okul müdürü olarak görevine devam etmiştir. İngiltere'ye döndükten sonra Öğretim Kurumu'na bağlı el sanatları müfettiş olarak göreve atanan sanatçı birçok kurum ve derneklere dersler ve konferanslar vermiştir. 1920 yılında İngiltere İşlemeciler Derneği'nin ilk başkanı seçildikten sonra 1938 yılında da kendisine Winchester Katedrali Usta Sanatkarı (Mistress of Broderers of Winchester Cathedral) ünvanı verilmiştir.

29 Nisan 1947 yılında vefat eden Louisa Pesel'in hem Doğu hem de Batı Ülkeleri işlemleri hakkında birçok yayımları ve makaleleri bulunmaktadır. Bunlar sanatçının kızkardeşi Laura Pesel tarafından "Embroidery Journal"ın son sayılarından birinde liste halinde yayımlanmıştır [Pesel, 1962].

2.2. Koleksiyonun İçeriği

Bağışlanan koleksiyon çeşitli ölçülerde, teknik ve yöreleri bakımından farklılıklar gösteren 126 adet el işlemesinden meydana gelmektedir. Çoğunluğunu toplam 83 adetle Türk ve Yunan adaları işlemesinin oluşturduğu koleksiyonda ayrıca Batı Avrupa kökenli 14 adet, Fas ve Cezayir yapımı 6 adet, Suriye'den 3 adet, Türkistan'dan 7 adet, İran'dan 7 adet ve Çin'den 6 adet işleme örneği bulunmaktadır.

3. TÜRK İŞLEMELERİ

Koleksiyonda çoğunluğu oluşturulan Türk işleme örnekleri genelde

onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıl şehir işlemeleridir; İstanbul ve Bursa yöreleri örnekleri çoğunluktadır. Bu örnekler ait oldukları devirlerin gerek teknik gerekse motif, renk ve biçimlendirme açısından genel özelliklerini taşımaktadırlar. Koleksiyonda makrama, peşkir, ayna örtüsü, kavuk örtüsü gibi kullanım eşyalarının yanısıra uçkur gibi giysi aksesuarları da yer almaktadır. İşlemlerin daha detaylı açıklamaları Türk el işlemelerinin genel özellikleri ışığında yapılmaktadır.

3.1 Geleneksel Türk İşlemlerinin Karakteristik Özellikleri (16.-19. yüzyıllar)

3.1.1. Motifler ve Biçimlendirme

Türk işlemlerinde çok çeşitli desen öğeleri kullanılmıştır; çiçek, meyve ve bitki formları, hayvan figürleri, insan yapımı objeler, peyzaj, geometrik formlar, sembolik motifler ve yazı gibi. İşleme desenleri çini desenleri (özellikle İznik), çanak çömlek, dokuma kumaş desenleri ve tezhip sanatları gibi diğer süsleme sanatları ile de benzeşimler göstermektedir [Rogers, 1986].

İşlemlerin nitelikleri üretildikleri zamanlara göre çeşitli farklılıklar göstermektedir. Örneğin onaltıncı yüzyıl işlemlerinde genelde doğadan alınan motiflerin yorumlanarak kullanıldığı görülür; kıvrıklı ve girintili çıkıntılı yapraklı çiçek motifleri, gül, sümbül, gelincik, karanfil ve nergis gibi, meyve motifleri, nar gibi, kuş ve benzeri hay-

roses, hyacinths, tulips, carnations and narcissi; fruit motifs such as pomegranates; bird motifs; animal motifs [Von Palotay, 1954]. In addition symbolic motifs such as "chintamani" (or triple spot), cloud-bands, arrow shapes, stars, arabesques, swastika shapes and other written symbols were in widespread use. Fill-in compositions with small motifs scattered among the larger ones or, repeating motifs to fill a particular space or, a single large motif were popular [Berker, 1991].

By the seventeenth century, the use of symbolic motifs gradually disappeared. By that time, one of the commonly used motifs was the tree of life (or 'hayal ağacı') motif. Ancillary motifs included vases, arches, and columns [Barışta, 1984]. Intricate compositions with small secondary motifs filling rather larger motifs were common.

During the eighteenth century a strong European influence became evident, typified by the widespread use of baroque and rococo features such as bunches of flowers, intertwining lobs, fountained pools and fruit trees in pots. Scenery compositions with landscapes, houses, mosques, clouds and cypress trees were common [Barışta, 1984]. Birds, fishes and horses and certain mythological figures were also featured, as were certain calligraphic phrases. A second narrow border was added on kerchiefs, sashes and hand-towels. The embroideries of this period had the richest effect in terms of composition, colour and technique [Berker, 1991].

By the nineteenth century, the aesthetic quality of embroideries began to deteriorate. Human and animal figures, fruit and plant motifs, and various scenery compositions were still popular [Berker, 1991].

The embroidered Turkish textiles in the Leeds collection depict botanical motifs such as roses, carnations, hyacinths, tulips and other flower sprays, as well as cypress and pine trees. Such motifs are sometimes used in association with other design elements which include various geometric forms, animal figures and birds, vases and plates, and architectural forms such as houses and columns. Single flower and leaf motifs usually have curved stems. Mosque and cypress tree patterns are depicted on some pieces. Symbolic motifs include çark-ı felek (or pinwheel), which symbolises the circle of life; the hayal ağacı (or tree of life) which symbolises endless marriage or a long healthy life; certain fruits such as grapes or pomegranate which symbolise fertility; pairs of facing birds which symbolise deep love; groups of birds with house motifs which together symbolise the desire for a family life. Certain scenery compositions which include landscapes, mosques, houses, ships, animal figures, trees and columns are also evident.

3.1.2. Colours

The predominant colours of traditional Turkish embroideries are crimson red, blue, green, turquoise, yellow,

black, brown and white. While limited colour harmonies and pastel shades were used in earlier centuries, richer effects had been obtained with the use of wider colour combinations and colour nuances in the later periods [Berker, 1991].

During the sixteenth century red, blue, white, green, turquoise, black, brown, yellow, and pink were predominant [Barışta, 1984]. In the seventeenth century pastel shades, light and dark colour nuances, blue, red, pink, beige, brown, olive green, white and black were in use, during the eighteenth century, pink, blue, white, turquoise, olive green and yellow were used. By the late nineteenth century chemical dyes were introduced and this expanded the palette of colour available [Barışta, 1984].

The Turkish pieces in the Clothworkers' Collection have, in general, typical colour combinations from later periods. The use of metallic thread is also a predominant feature of the Turkish embroideries held in the Leeds Collection.

3.1.3. Patterning techniques

A wide variety of embroidery techniques were employed in the production of traditional Turkish embroideries. The principal stitches are described below.

a) Counted Stitches

These were made by counting warp and weft threads and were the most common stitches used in towels, napkins, kerchiefs, sashes and a variety of covers because of their reversibility (since they show an identical appearance on each side of the fabric). Counted stitches may have been of one of a number of varieties, such as "pesend", "kumişi", "hesap iğnesi", "muşabbak", "mürver", "sarma", "balıksırtı" or "tel kırma."

"Pesend" or double darning stitch is one of the most common stitches in Turkish embroidery. It may be worked straight across the fabric or diagonally. Because it shows the colours clearly, it is ideal for floral type motifs. This technique was very popular among the sixteenth century court embroideries and was also common in Bursa folk embroideries [Sürür, 1976].

"Kumişi", or darning stitch is a variation of running stitch where rows of running stitches are applied close to each other to produce the design. Another variation of this stitch was surface darning which was used frequently in the sixteenth century [Gostelow, 1975].

"Hesap iğnesi", or Holbein stitch is also known as double running stitch. After a row of evenly spaced running stitches has been worked from right to left leaving gaps of the same distance as the stitches, a second row is worked fitting in those gaps [Gostelow, 1975].

"Muşabbak" or netted stitch was applied in later periods beginning in the eighteenth century.

van motifleri çoğunluktadır[Von Palotay, 1954]. Ayrıca üçbenek ya da çintemani, ok ve yıldız formları, rumi ve hatai motifleri, çark-ı felek ve yazı gibi çeşitli sembol motifler de yaygındır. Büyük motiflerin arasına serpiştirilen küçük motiflerin oluşturduğu doldurma biçimi kompozisyonlar, belirli bir alanı değerlendirecek şekilde tekrarlayan motifler veya bir tek iri motiften oluşan desenler sıkça kullanılmıştır [Berker, 1991].

Onyedinci yüzyılda sembolik motiflerin kullanımının gittikçe azaldığı görülür. Çokça rastlanan motiflerden birisi de hayat ağacı motifidir. Ayrıca vazo, kemer, sütun gibi yardımcı öğeler yer almaktadır[Barišta, 1984]. Büyük motiflerin içinin ufak motiflerle doldurulduğu detaylı kompozisyonlar çoğunluktadır.

Onsekizinci yüzyılda Avrupa etkisinin kuvvetli olduğu göze çarpar. Bu etkiyi belirleyen başlıca öğeler çiçek buketleri, fiyonklar, fiskiyeli havuzlar, meyve ağaçları gibi Barok ve Rokoko tarzı süslemelerdir. Manzara görüntüleri, evler, camiler, bulut ve selvi gibi ağaç motiflerinden oluşan kompozisyonlar görülmektedir[Barišta, 1984]. Ayrıca, kuş, balık, at gibi hayvan figürleri, mitolojik karakterler ve yazıya da rastlanmaktadır.

3.1.2. Renkler

Geleneksel Türk İşlemelerinde kullanılan baskın renkleri kırmızı, mavi, yeşil, turkuaz, sarı, siyah, kahverengi ve beyaz oluşturmaktadır. Erken devirlerde daha kısıtlı renk bileşimleri ve pastel tonlar kullanılmaktayken sonraları çok sayıda rengin birarada kullanılması ve renk tonlamalarının yapılması sonucu daha zengin etkiler elde edilmiştir[Berker, 1991].

Onaltıncı yüzyılda başlıca renkleri kırmızı, mavi, beyaz, yeşil, turkuaz, siyah, kahverengi, sarı ve pembe oluşturmaktadır [Barišta, 1984]. Onyedinci yüzyılda pastel tonlar açık ve koyu renk nüansları, mavi, kırmızı, pembe, bej, kahverengi, füstükyesili, beyaz ve siyah

ağırlıklıdır. Pembe, mavi, beyaz, turkuaz, füstükyesili ve sarının kullanımını onsekizinci yüzyılda da devam etmektedir. Ondokuzuncu yüzyıl sonuna doğru kullanılmaya başlanan kimyasal boyar maddeler renk paletinin daha da genişlemesine sebep olmuştur[Barišta, 1984].

Clothworkers koleksiyonunda bulunan Türk işlemelerinde genellikle ileriki yılların renk bileşimleri göze çarpmaktadır. Bu işlemelerin bir diğer tipik özelliği metal iplik kullanımınıdır.

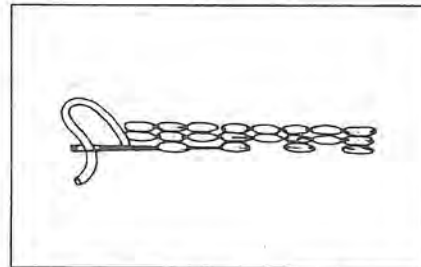
3.1.3. Teknikler

Geleneksel Türk işlemelerinde çok çeşitli iğne teknikleri görülmektedir. Başlıca teknikler aşağıda açıklanmaktadır:

a) Hesap İşleri

Bunlar atkı ve çözgü ipliklerinin sayılmasıyla yapılan iğne çeşitleridir. Kumaşın her iki yüzünde de aynı görüntüyü vermeleri sebebiyle havlu, makrama, peşkir, uçkur, mendil ve benzeri örtülerde sıkça uygulanırlar. Pesend, kumişi, hesap iğnesi, muşabbak, mürver, sarma, balıksırtı ve telkurma gibi birçok çeşitleri bulunmaktadır.

Pesend 'Double Darning'; Türk işlemelerinde sık kullanılan işleme tekniklerindedir. Düz veya diagonal olarak uygulanabilir. Renk etkilerini belirgin olarak vermesinden dolayı çiçek ve benzeri motifler için idealdir. Bu teknik onaltıncı yüzyıl saray işlemeleri ve Bursa halk işlemelerinde yaygın olarak kullanılmıştır[Sürür, 1976].

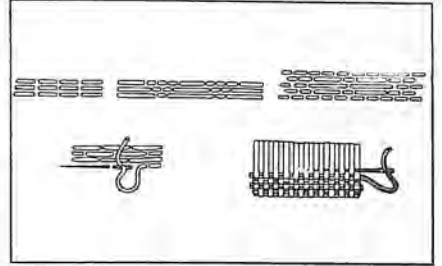

a) Counted Stitches 'Hesap İşleri'
Double darning 'Pesend'

Figure 1 : The Principal Stitches Used in Turkish Embroidery

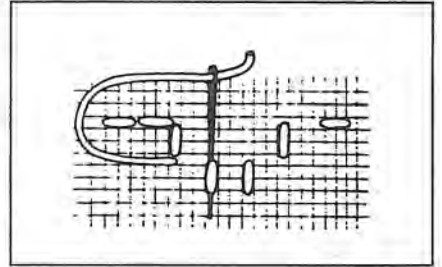
Sekil 1 : Türk Nakış İşlemelerinde Kullanılan Temel Dikşler

Kumişi 'Darning Stitch'; gözelerin yanyana sıralanmak sureti ile yüzeyi bezediği bir işleme çeşididir. Bu tekniğin bir diğer şekli yüzeysel pesend olarak adlandırılır [Gostelow, 1975]. Onaltıncı yüzyıl işlemelerinde sık görülür.

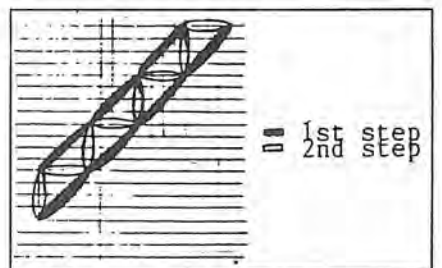
(1-a) Darning stitch 'Kumişi'

Hesap iğnesi 'Holbein Stitch' or 'Double Running Stitch'; eşit aralıklarla sağdan sola doğru devam eden iğnenin bıraktığı yine eşit aralıklı boşlukların ikinci sıranın uygulanması sırasında doldurulması şeklindedir[Gostelow, 1975].

(1-a) Holbein stitch 'Hesap iğnesi'

Muşabbak 'Netted Stitch'; onsekizinci yüzyıl sonlarına doğru uygulanmaya başlayan ve delikli bir görünüm veren iğne tekniğidir.

(1-a) Netted stitch 'Muşabbak'

Mürver 'Open Stitch'; yine onsekizinci yüzyıl sonlarından itibaren uygulanmaya başlanan bir iğnedir. Bu teknikte kumaşın her iki yüzünde farklı görünüm elde edilir.

"Mürver", or open stitch, which gives a different appearance on each side of the fabric, was used in later periods beginning in the eighteenth century.

"Sarma", or satin stitch, which is also known as embroiderer's stitch in Turkey, produces a smooth, even feature and can be worked either to fill an irregular shape such as a leaf or flower, or else to fill geometric forms such as squares, rectangles or triangles [Barışta, 1978].

Coloured silk or metallic thread was often used in association with this technique.

"Balıksırtı", or fishbone stitch, is an overlapping filling stitch used to fill small shapes such as leaves, petals and buds of plants.

"Tel kırma", or knot stitch, was usually applied as an outline to patterns to enhance the effect of the design. Metallic thread of flat silver or copper was applied using a flat needle with a long eye. This stitch is not reversible.

b) Gözeme

Gözeme, or line-stitch embroidery, is the term given to the technique in which patterns or motifs are outlined with black or brown silk. Running stitch, formed by the needle passing in and out of the fabric at regular intervals, was the most common stitch for this outlining technique. Stem stitch was also used from time to time. Each of the above range of techniques, described in a) and b), are evident in the Pesel embroideries.

c) Dival Work

Dival or Maraş work, also known as couching, was when gold, silver metallic threads or coloured silks were placed over pieces of heavy cardboard or thin leather, thus giving an embossed appearance to the piece. Prior to stitching, designs were cut-out of paste board or thin leather and tacked on the material. Subsequently the area was sewn over with gold or silver thread [Sürür, 1976]. This technique was much practised during the eighteenth and nineteenth centuries. Fine pieces were produced both inside and outside the Palace in İstanbul or in provincial centres like Maraş and Trabzon [Rogers, 1986]. It should be noted that there were several varieties of couching work. In general couching work is not featured in the pieces held at Leeds.

3.1.4. End-Uses

The Turkish embroidered items held in the Leeds collection generally fall into one or two end-use categories; household items and costume items. Varieties of each are further described below.

a) Household Items

"Peşkir", or hand towels, are rectangular pieces of cotton or linen fabric with fringes. Embroidery was generally applied at each end of the fabric.

"Makrama", or napkins, are also rectangular in shape and their edges are generally trimmed with needle lace. During the late eighteenth century these items were also used as headcovers.

"Ayna örtüsü", or mirror covers, are rectangular pieces measuring around 80 cm by 30 cm. These are used to decorate mirrors by daytime and to cover them at night. The embroidery was applied as borders around the edges of the cloth (which was of fine linen, cotton or silk).

"Kavuk örtüsü", or turban covers (used to preserve turbans) were square in shape with dimensions varying from 85 by 85 cm to 121 by 121 cm. These were characterised by an embroidered circle in the centre and a border along each side. The motifs were usually scattered over the entire surface. Fabrics were usually of linen.

b) Costume Accessories

"Çevre", or embroidered squares or kerchiefs, are larger than handkerchiefs and smaller than headscarves. They were generally given as gifts. Embroidery on these pieces was often extremely rich, both in terms of material and design; often silk, gold or silver thread was used on fine linen, silk or crepe. These items were often used as functional headgear by women, or purely as decoration in the nineteenth and twentieth centuries.

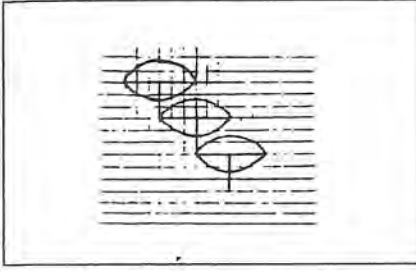
"Uçkur", or waistbands or sashes, were used for holding up trousers, skirts or drawers. They are usually 20 to 25 cm wide and 225 to 230 cm long. The embroidered area at each end of the piece were 15 to 30 cm deep.

4. CONCLUSIONS

The Pesel embroideries are wide ranging in terms of provenance, patterning techniques, colour and design style and, as such, represent a reflection of traditional Mediterranean and Near Eastern craftsmanship. The variety of patterning techniques exhibited by the Turkish embroidered items in the collection is indicative of traditional craftsmanship of the late Ottoman period (late eighteenth-nineteenth centuries).

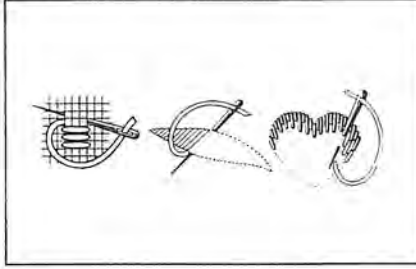
In the main the pieces are typical examples of Metropolitan embroideries; a few folk embroideries are also held. The most dominant patterning feature is the use of floral designs. Scenery compositions and the use of symbolic motifs, which are typical of their period, are also evident. Patterning techniques and colour harmonies as well as the use of metallic yarns are also typically evident.

It is felt that the Pesel Collection of embroideries holds the potential for expanding our understanding of Near Eastern and Mediterranean embroideries in general and, as such, may play a role as a valuable source of data to interested scholars.

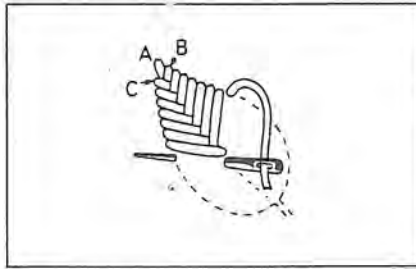
(1-a) Open stitch 'Mürver'

Sarma 'Satin Stitch'; Türkiye'de işleme iğnesi diye de adlandırılan bu teknik düzgün bir yüzey meydana getirir. Çiçek ve yaprak gibi girintili çıkıntılı şekilleri veya kare, dikdörtgen, üçgen gibi geometrik formları doldurmak için kullanılabilir [Barışta, 1978]. Bu iğnenin renkli ipek iplik veya metal iplikle uygulamaları görülmektedir.

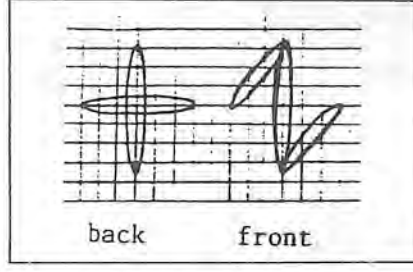
(1-a) Satin stitch 'Sarma'

Balıksırtı 'Fishbone Stitch'; birbirlerinin üzerine gelecek şekilde yerleştirilen karşılıklı çapraz sarmalardan meydana gelir. Yaprak, tomurcuk gibi küçük şekilleri doldurmada kullanılır.

(1-a) Fishbone stitch 'Balıksırtı'

Tel Kıрма 'Knot Stitch'; genellikle motif veya desenin çevresini bezeyen ve işlemeyi zenginleştirmek için kullanılan bir tekniktir. Yassı gümüş veya bakır iplik ve geniş delikli yassı bir iğne kullanılarak işlenir. Bu teknik kumaşın iki yüzünde farklı bir görünüm verir.

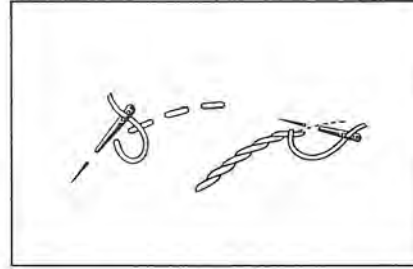

(1-a) Knot stitch 'Telkıрма'

b) Gözeme

'Outline Stitch'; motiflerin ana hatlarının siyah veya kahverengi ipek iplikte gösterildiği bu teknikte kumaşın altından ve üstünden eşit aralıklarla ilerleyen ve geri dönüşte boş kalan yerlerin doldurulması ile oluşan teyel şeklinde iğne işi kullanılır. Bir diğer gözeme şekli ise sap iğnesidir.

a) ve b) şıklarında açıklamış olduğumuz işleme çeşitleri Pesel işlemlerinde de uygulanmış bulunmaktadır.

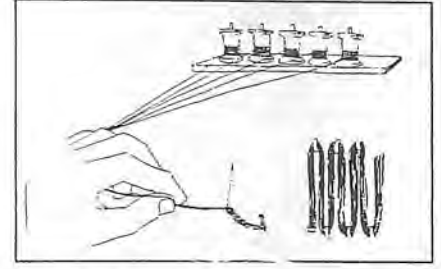

(1-b) Line-stitch 'Gözeme'

c) Dival

'Couching'; dival nakışı veya Maraş işi diye adlandırılan atıma iğnesi klaptan veya sırma ve renkli ipek iplik kullanılarak mukava veya meşinden kesilerek hazırlanan kalıplar yardımıyla kabartmalı bir görünüm elde edilen bir tekniktir. Uygulamaya hazırlık olarak desenler karton veya ince deriden yapılmış kalıplar üzerine geçirilir ve daha sonra kumaşa teyellenir. Bunu takiben yüzeyin üzerine klaptan veya sırma sarılarak işleme gerçekleştirilir [Sürür, 1976]. Bu teknik onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda yaygın biçimde kullanılmaktaydı. Bu tekniğin uygulandığı nadide örnekler kullanılmaktaydı. Bu tekniğin uygulandığı nadide ör-

nekler İstanbul'da sarayda ve saray dışında ve Maraş, Trabzon gibi merkezlerde üretilmekteydi [Rogers, 1986]. Atma iğnelerinin diğer birçok çeşitleri bulunmaktadır.

(1-c) Couching 'Atma iğneleri'
Dival work

Leeds koleksiyonunda bulunan Türk işlemlerinde bu tekniğe rastlanmamıştır.

3.1.4. Kullanım Alanları

Leeds koleksiyonunda bulunan Türk işlemleri kullanım şekilleri bakımından genel olarak iki kategoriye ayrılmaktadırlar; gündelik kullanım eşyaları ve giysi aksesuarları. Bunların ayrıntılı açıklamaları aşağıda yapılmaktadır:

a) Gündelik Kullanım Eşyaları

Peşkir; dikdörtgen şeklinde genellikle pamuklu veya keten kumaştan yapılan iki ucu saçaklı el kurulama havlularıdır. İşleme dar kenarlara uygulanır.

Makrama; yine dikdörtgen biçiminde peçetelerdir. Genelde uçları tığ oyalıdır. Onsekizinci yüzyıl sonlarından itibaren başörtüsü olarak kullanılmaya başlanmışlardır.

Ayna örtüsü; genellikle 80cm x 30cm ölçülerinde dikdörtgen örtülerdir. Aynaları gündüz süslemek, geceleri ise örtmek amacıyla kullanılır. İşleme örtünün etrafında bordür şeklindedir. İnce keten, pamuklu veya ipekli kumaştan yapılmışlardır.

Kavuk örtüsü; kavukların korunmasında kullanılan ve boyutları 85cm x 85cm'den, 121cm x 121cm olarak değişen kare biçiminde örtülerdir. Örtünün ortasındaki dairesel süsleme kavuk örtüsünün tipik özelliğidir. İnce bir bordür kenarları çevreler ve motif-

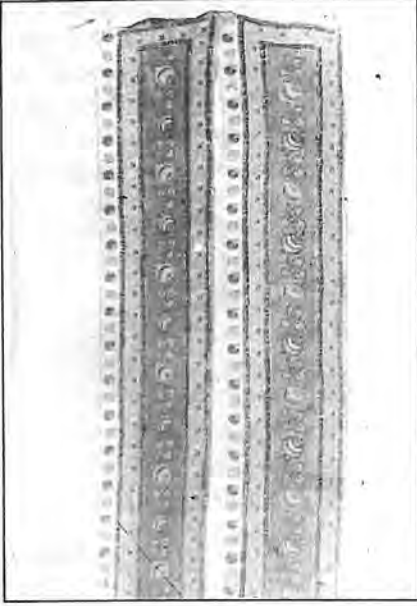

Plate 7. (Catalogue No. 28)

Detail from kerchief produced during the late 18th or early 19th centuries. Silk and gold threads have been used on a very fine linen base. Brown, pinks, rose red, green and yellow are the colour combinations.

Resim 7. (Katalog No. 28)

18. yüzyıl sonları veya 19. yüzyıl başlarında üretilen bir çarşafın detayı. Çok ince bir keten üzerine ipek ve altın iplikler kullanıldı. Kahverengi, pembe, gül kırmızısı, yeşil ve sarı renk kombinasyonlarıdır.

Plate 8. (Catalogue No. 31)

Detail from a cushion cover, classified as produced in Asia minor. Stylised flowers and leaves cover the ground. Brick red, marine blue, two greens, biscuit, cream, bronze and brown are the colour combinations. In Turkish stitch on a coarse unbleached linen ground.

Resim 8. (Katalog No. 31)

Yakın Doğu'da üretilenler sınıfından bir yastık örtüsünün detayı. Desenli güller ve yapraklar zemini örtmektedir. tuğla kırmızısı, deniz mavisi, iki yeşil, bisküvi, krem, bronz ve kahverengi ağırlanmış kalın bir keten zemin üzerinde Türk işleminde kullanılan renk kombinasyonlarıdır.

Plate 9. (Catalogue No. 49)

Detail from an embroidered piece which may have been intended as a mirror cover. Metallic and silk threads, in darning and outline stitches have been used. Orange, leaf green, pale blue, beige, cream, brown and yellow are the colour combinations.

Resim 9. (Katalog No. 49)

Muhtemelen ayna örtüsü olarak yapılan bir işleme parçasının detayı. Kuntışı ve gözemede metalik ve ipek iplikler kullanıldı. Turuncu, yaprak yeşili, salık mav. bej, krem, kahverengi ve sarı renk kombinasyonlarıdır.

REFERENCES

- Barışta, H.O., 1978, "Techniques in Turkish Embroidery, Technical Teacher Training College, Turkey, Ankara.
- Barışta, H.O., 1984, "Türk İşleme Sanatı Tarihi", Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Turkey, Ankara.
- Berker, N., 1991, "Türk İşlemeleri", Yapı Kredi Yayınları, Turkey.
- Gostelow, M., 1975, "A World of Embroidery", Mills & Boon, United Kingdom, London.
- Hann, M.A., 1989, "The Clothworkers" Collection, the University of Leeds, An Archive Source for use by Scholars and Industrialist, Ars Textrina, vol XII, 157.
- Palotay, G.V., 1954, "Turkish Embroideries", CIBA Review vol. 9, CIBA Limited, Switzerland, Basle.
- Pesel, L., 1962, "Louisa Frances Pesel", Embroidery vol. 13, No. 1.
- Rogers, J.M., 1986, "The Topkapı Saray Museum", Thames and Hudson.
- Sürür, A., 1976, "Türk İşleme Sanatı", Turkey, İstanbul.
- Wace, A.J.B., 1935, "Mediterranean and Near Eastern Embroideries", Hatton & Company Limited, United Kingdom, London.

ÜYE KİMLİK KARTI YENİLEMEK İÇİN

Kimlik Yenileme Formunu doldurarak,
2 adet fotoğrafınız,
MMO kimlik belgeniz ve
30.000 TL Kimlik Yenileme Bedelinin,
Yapı ve Kredi Bankası Bursa Şubesi 10700042-7
nolu hesaba ya da PTT Çek Hesabı No: 578984
yatırıldığına ilişkin banka dekontu ile birlikte,

TMMOB TEKSTİL MÜHENDİSLERİ ODASI
PK : 20 ULUCAMI 16371-BURSA

adresine gönderiniz.

TMMOB Tekstil Mühendisleri Odası

ler tüm yüzeye serpiştirilir. Kumaşları genellikle ketendir.

b) Giysi Aksesuarları

Cevre; mendilden büyük, başörtüsünden küçük örtülerdir. Genellikle hediye olarak verilirler. Gerek motif gerekse kullanılan malzeme bakımından zengin ve gösterişlidirler. İşlemeler renkli ipek, altın, gümüş iplik veya metal iplikle ince keten, bürümcük veya ipek kumaş üzerine yapılmıştır. Ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda kullanım amaçları baş bağlama ve süsleme şekline dönüşmüştür.

Uçkur; şalvar veya üçteği bağlamak amacıyla kullanılan içkuşığıdır. Genellikle 20-25 cm. genişlikte ve 225-230 cm. uzunlukta olurlar. İşlemeler her iki uçda 15-30 cm. derinlikte yer alırlar.

4. SONUÇ

Pesel işlemleri yapıldıkları yöre, uygulanan teknik, renk ve desen bakımından çok çeşitli özellikler göstermektedir ve bu nedenle geleneksel Akdeniz ve Yakın Doğu sanatkarlığını yansıtan değerli bir koleksiyon oluşturmaktadır. Koleksiyonda bulunan Türk işlemleri Osmanlı devrinin geç dönemleri (18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl) işlemlerini gerek teknik gerekse diğer özellikler açısından yansıtan örneklerdir. Çoğunluğu oluşturan şehir işlemlerinin yanısıra az sayıda halk işlemlerine de rastlanmaktadır. İşleme desenlerinde bitkisel motifli kompozisyonlar ağırlıklıdır, ayrıca zamanın tipik özelliği olan peyzaj ve sembolik anlatımlar da görülmektedir. Uygulanan teknikler, renk armonileri ve metal iplik kullanımı da karakteristik bir nitelik taşımaktadır.

Pesel işleme koleksiyonunun genel olarak Akdeniz ve Yakın Doğu işleme sanatı hakkında bilgilerimizi derinleştirecek potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle konuyla ilgilenen araştırmacılar için değerli bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

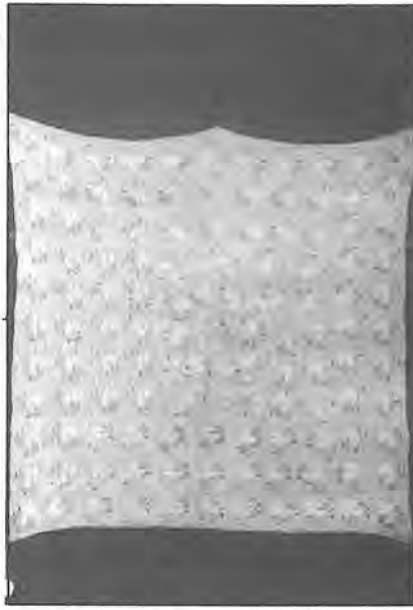

Plate 10. (Catalogue No. 50)

Detail from a 17th century turban cover in double darning variations and satin stitch for stems. Silk and metallic threads are used on a fine linen ground. Magenta, cream, yellow, beige and green are the colour combinations.

Resim 10. (Katalog No. 50)

Eteklere pesend ve sarmanın kullanıldığı 17. yüzyıl türban örtüsünden detay. İnce bir keten zemin üzerine ipek ve metalik iplikler kullanılır. Magenta, krem, sarı, bej ve yeşil renk kombinasyonlarıdır.

Plate 11. (Catalogue No. 58)

Detail from an embroidered piece which may have been intended for use as a mirror cover. Double darning double running, satin and outline stitches have been used. Yellow, pale blue, leaf green, cream, beige and pastel orange are the colour combinations.

Resim 11. (Katalog No. 58)

Aynı örtüsü olarak kullanılmak üzere yapılan bir işlemden detay. Pesend, sarma ve gözeme kullanıldı. Sarı, uçuk mavimsi yeşil, krem, bej ve açık turuncu renk kombinasyonlarıdır.

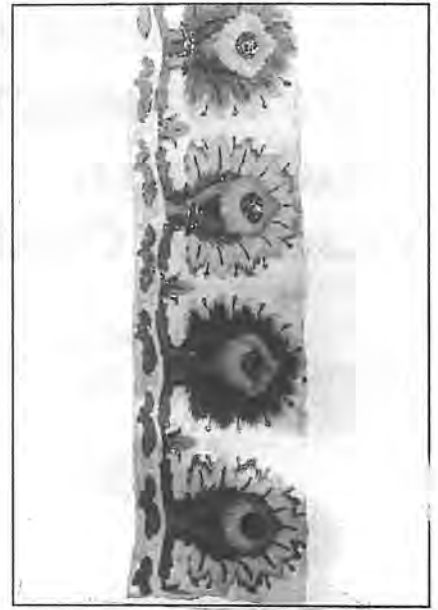

Plate 12. (Catalogue No. 72)

Detail from an 18th century napkin produced in coloured silk and metallic thread on a very fine cotton ground, using Chinese stitch and double running stitch. Blue, green, yellow, pink and orange are the colour combinations.

Resim 12. (Katalog No. 72)

Çin dikişi ve çift dikiş kullanılarak, çok pamuk zemin üzerine renkli ipek ve metalik ipliklerle 18. yüzyıl sonunda veya 19. yüzyıl başında üretilen bir makramadan detay. Mavi, yeşil, sarı, pembe ve turuncu renk kombinasyonlarıdır.

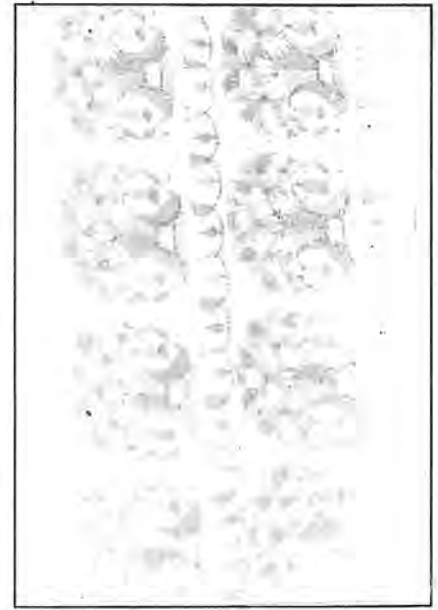

Plate 13. (Catalogue No. 73a)

Detail from an 18th century napkin depicting vases with flowers. silk thread and flat metallic threads have been used in double darning, and satin stitch on a very fine cotton base. Olive, leaf green, blue, shades of pink and pale yellow are the colour combinations.

Resim 13. (Katalog No. 73a)

Çiçekli vazoları içeren bir 18. yüzyıl makramasından detay. Çok ince bir pamuk zemin üzerine pesend ve sarma işlemlerinde ipek ve düz metalik iplikler kullanıldı. Zeytin, yaprak yeşili, mavimsi yeşil, pembenin tonları ve uçuk sarı renk kombinasyonlarıdır.